

בבית שברחוב מזא"ה התגורר הוא, שקט ונעים הליכות, מאיר פנים לנער ולזקן.
 מי יכול היה לנחש כי הזקן החביב הנו גאון תורני וביבליוגרפי בקנה מידה עולמי? מי
 יכול היה לחשוב על כך שגדולי המומחים בתחום מכל העולם מתייעצים עמו ומתחשבים
 בדעתו כסמכות ביבליוגרפית עליונה? הוא ודאי לא סיפר על כך. וכי מאימתי מספר
 חסיד על עצמו?! ועוד חסיד הוסיאטיני שכזה, ספוג וגדוש בחסידות ובהתקשרות
 שפרחי חסידים מחפשים תמיד את קרבתו וצמאים לכל הגה היוצא מפיו. רבי ליפא
 שוואגר ז"ל. אוצר בלום. כתבה ראשונה.

שמש תל אביבית עזת מבט שלחה קרנים אחרונות של יום אל הרחובות המהבילים והחלה שוקעת בפאתי
 מערב. סביב שולחן עץ ארוך ישבו כמנין וחצי זקנים ועיניהם נעוצות בשקיקה בארי שבחבורה. קרני השמש
 האחרונות של אותו בין ערביים חדרו קלושות אל תוך החדר הגדול והתמזגו איכשהו עם גונו הכחול. בשעה זו של

בין מנחה לערבית היו הזקנים החכמים והחביבים, שרידי המתפללים של בית הוסיאטין שברחוב ביאליק, מתקבצים סביב לר' ליפא ומאזינים ברב קשב לסיפוריו.

כבן שמונים היה אז הזקן, והמבט השובבני שבעיניו החכמות לא עזבו. סיפורים היו לו למכביר ולו מחייו שלו עצמו שהתפרסו על כמה פלחים מכובדים למדי של כדור עולמנו השפל. כמה עוד אנשים מלבדו עשו את המסלול בקו אוסטריה - תימן או וינה - קזבלנקה?

הבית ברחוב ביאליק לא המה אדם. הזקנים שפקדוהו נשאו בלבם זכרונות קסומים לימים שבהם היתה הוסיאטין ממלכה לתפארת. רק בחור אחד מגוון היה את שגרת האוכלוסיה הקבועה של באי הבית. בחור יוצא דופן בעליל בין אותם טיפוסים קמאיים. צעיר חילוני צבעוני בגדים שעזב את בית אבא והלך לרעות בשדות זרים. החל מושך בעט והיה מזדמן שם לעיתים לרחוב ביאליק עקב עבודתו. וכיון שהיתה נפשו מפרכסת בקרבו בייסורי מצפון של ישראל שאף על פי שחטא, היה נכנס לעיתים אל הבית הקטן והשקט בכדי לתפוס תפילת מנחה. סיפוריו של ר' ליפא הישיש הוסיפו לו משיכה על משיכתו אל השהיה בין הקירות הכחולים.

ויום אחד זקף הזקן את עינו בשעה שהצעיר, חיים באר שמו - לימים סופר ישראלי מפורסם - נכנס להתפלל מנחה ולהדק קמעא את הקשר שבינו למסורת אבותיו.

"מה עושה אתה?" - שאל החסיד את הצעיר לבוש החולצה הצבעונית.

- "סופר!"

- "סופר סתם?"

הסופר הצעיר הסביר לו מה עושה הוא באמת.

- "ועל מה כותבים אתם, אם יותר לי לשאול?"

- "מנסה אני את כוחי בכתיבה על החיים, על בני אדם, על מעשיהם ועל כשלונותיהם" - ענה הצעיר במבוכה.

- "ועל רבי יצחק מוורקא שמעתם?"

- "תלמידו של ר' דוד'ל מלעלוב?" - ניסה הסופר את כוחו בגירסא דינקותא בלתי רחוקה בכלל.

הזקן התפעם. "אוהו, אם יודעים אתם לא רק מי הוא הווארקער אלא גם מי הרבי'ס שלו, אזי אומר לכם דבר תורה משמו: משה רבינו עליו השלום היה כותב כל המסעות של ישראל ועשה מהן תורה. וכמו כן יושב כעת אליהו זכור לטוב וכותב כל המסעות וכל ההרפתקאות של כל אחד מישראל, וכשיבוא משיח במהרה בימינו יהיה מזה ספר שילמדו ממנו! תזכרו את הדבר בשעה שאתם לוקחים עט ליד".

הצעיר הנהן במבוכה והישיש היטיב את הידוקו של הגארטל שלו. "יודעים אתם את ההבדל בין ספרים לביכלעך, הלא כן?! אם כן, אל תכתבו חלילה ביכלעך, כתבו רק ספרים!" - - -

וסיפור זה ואמירה זו של ר' ליפא הישיש, שחיים באר מספר אותם בספרו "לפני המקום" - דומה שאין כמותם בכדי להיטיב להגדיר את דמותו של ר' ליפא עצמו: האיש שלמרות עיסוקו רב השנים בעשרות אלפי ספרים, לא חצה בנפשו מעולם את הקו המבדיל בין ספרים קדושים ובין "ביכלאך" של חולי חולין; האיש שמסעותיו והרפתקאותיו הרי הם ספר מוסר שלם עוד קודם שיבוא אליהו!

ר' ליפא שוואגר הלמדן, אוצר הידע והזכרון, סוחר הספרים הנווד על פני ימים ויבשות, הנעים, איש החסד, החסיד!

דורות של חסידים

שרשיו של רבי ליפא נעוצים ותחובים היטב בקורות שושלת היחס לבית רוז'ין והוסיאטין. ראש משפחת השוואגרים רבי אהרן היה שמו, והוא מחסידיו הנאמנים והקרובים של הסבא קדישא מריז'ין. כאשר נמלט הקדוש מריז'ין מרוסיה לאוסטריה נמנה רבי אהרן על החבורה שהבריחתו והעבירתו את הנהר הקפוא. ביציאה מאחד הנהרות המתונו להם שוטרם מזויינים ומזרי אימה. בשלב מסוים נעצרו כמה מבני החבורה ונלקחו לחקירות בידי משמרת הגבולות של שלטון הצאר. כמה מן המלווים הספיקו לחמוק מעיניהם ואחרים נלקחו לחקירות שכמובן לא העלו מאומה. החסיד רבי אהרן שמר על זכות השתיקה. מילא פיו מים ולא אמר מילה, רק השמיע הברות משונות וקולות מוזרים. פשוט עשה עצמו כאילם. מאז דבק בו הכינוי "אהרן דער שוואגער", אהרן השתקן, והכינוי "שוואגער" הפך לשם משפחה.

כל ימי הקדוש מריז'ין היה רבי אהרן צמוד ודבוק בו ומשנסתלק נעשה כרוך אצל בנו הצעיר הרה"ק רבי מרדכי פייבוש זי"ע שהיה לימים הרבי מהוסיאטין, בנו של רבי אהרן, הגה"ח רבי דוד שוואגר נעשה לגבאו של הרבי ומהיושבים ראשונה במלכות הוסיאטין. עזב את עיר מגוריו סקאלאט ועבר להתגורר בסמיכות מקום לרבי. תלמיד חכם מובהק היה רבי דוד ותשובות אליו מצויות בספרי גדולי דורו. על פיו ישק כל דבר בחצר הרבי והוא שהיה כותב את כל האגרות וההסכמות בשמו. מאז רבי דוד שוב לא זזה כהונת גבאות בית הוסיאטין משבט השוואגרים.

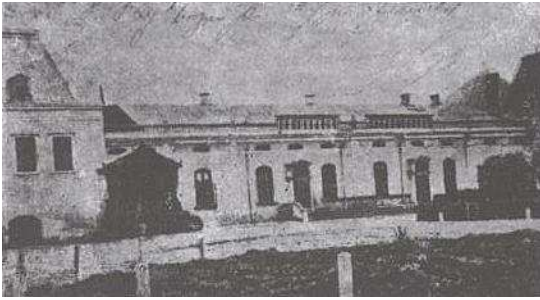
את מקומו של ר' דודיא כגבאי האדמו"ר הרה"ק רבי ישראל זי"ע מהוסיאטין, מילא בנו רבי יוס'ל. כשנפטר רבי יוסף עמד תחתיו אחיו רבי ליפא והוא שעלה לימים עם הרבי לארץ הקודש והתגורר בתל אביב. בנו השלישי של רבי דודיא היה רבי יהודה.

הגבאים לבית שוואגר, ר' יוסל ור' ליפא הגדול

בשנת תרמ"ב נולד לר' יהודה שוואגר בן, ויקרא שמו בישראל "אהרן אליעזר ליפא". אהרן ע"ש אבי המשפחה, ראשון השוואגרים. ואליעזר ליפא ע"ש הרה"ק רבי אליעזר ליפא, בנו של של הרבי רבי אלימלך מליז'נסק זי"ע שהוא היה מצאצאיו. כינויו היה ליפא. בדיוק כמו דודו ר' ליפא שוואגר (ובכדי להבדיל בין הדוד והאחיין היו מכנים לימים את הדוד בשם "ר' ליפא הגדול". חוקרי החסידות שהחליפו בין שני ה"ר' ליפא"ים דנן, שגו בשגיאות היסטוריות חמורות שבעקבותיהן התפתחו פולמוסים בנוגע לכמה פרשיות סוערות בדברי הימים!). משגדל הילד ראו והנה חריף הוא עד מאד (וגם שובב לא קטן...). עמדו ושלחוהו לעיירה הסמוכה, מקור מחצבת אבותיו, סקאלאט, בכדי שיקבל תורה מפי רב העיר בהתאם לכשרונותיו. שם בסקאלאט אף התגורר בבית הרב ושאל הימנו מלוא חופניים של תורה ודעת. וגם חשבון, שכן רבה של סקאלאט מתמטיקאי גדול היה.

כבר אז בילדותו, החלו נגלים בו בליפא כשרונותיו המזהירים ושאיפת הידע העצומה שלו. הוא היה מה שקורין הבריות "תולעת ספרים" והיה קורא וקורא ולומד בעיקר לימודים של תורה ומן הצד - גם שאר חכמות. וליפא דנן בור סוד שאינו מאבד טיפה היה. אף משיכה עצומה היתה לו לידיעת ההיסטוריה וגם לחקר הספרים, ביבליוגרפיה בלע"ז. כל ספר שנפול היה לידו - ורבים מאד היו כאלו - מיד היה נותן דעתו לבדוק ולחקור מי המחבר ומה היו דעותיו, מי היו רבותיו ומה היו שיטותיו, באיזו תקופה היה ומה עוד כתב וגם ספר זה אימתו נדפס והיכן ובכמה מהדורות ועוד כהנה וכהנה. ושלא לדבר על כך שאת גופם של הספרים היה לומד ומשנן. כאשר יצא את סקאלאט ושב להוסיאטין הסמוכה, לבית אבא וסבא סמוך ונראה לחצר הרבי, היה רבי ליפא אוצר בלום מלא מדע וחכמה, תלמיד חכם מופלג ואנציקלופדיה מהלכת והוא עדיין צעיר לימים.

משחר נעוריו בהוסיאטין - וגם בתקופת לימודיו בסקאלאט הסמוכה - ניצוקה בו ברבי ליפא נשמתו החסידית שכל כולה הוסיאטין במיטבה. השהות סמוך ונראה לחצר הרבי, מה גם כבן למשפחת הגבאים, נכד לר' דודיא שעל

פיו ישק כל דבר וגם תלמיד לרבה של סקאלאט שחסיד הוסיאטין היה בכל לב ונפש, אלו שעיצבו את דמותו כחסיד הוסיאטין מהשורה הראשונה. נעים הליכות שנימוסיו אצילות ופיו נעימות, חסיד הבטל לרבו כעפרא דארעא שמאיר פנים לכל יהודי אבל אינו מרבה בדיבורים מיותרים. בר דעת ונבון לחש.

בקיצור: חסיד הוסיאטין. **הוסיאטין: חצר הרבי, ה"הויף" <**

ושתי תכונות אלו, ידענותו ואהבת הספר שלו מחד, ונשמתו החסידית האצילה מאידך הם שיצרו בשילוב מדהים את הדמות הנפלאה הזו, רבי ליפא שווגר זכור לטוב. זה שבחצי היובל האחרון שלו פיאר את כותל המזרח של תל אביב של מעלה ומי שזוכריו הוגים את שמו עד היום בשקיקה.

לקולומייא: סגירת מעגל!

בשנת תרנ"ט נישא רבי ליפא לבתו של החסיד ר' שלמה ליבמן מקולומייא. זוגתו של ר' שלמה נכדה היתה לרבי קלמן לייב רטר ואף סיפורה של משפחת רטר דבוק ואגוד בסיפורי הבראשית של בית ריז'ין.

רבה של העיר סדיגורה היה הגה"ח ר' קלמן לייב וינברג זצ"ל והוא מחסידי הרה"ק רבי חיים מקאסוב זי"ע. ועל אף ששם משפחתו "וינברג" לא קראוהו בני העיר אלא בשם "ראטער" שפירושו ביידיש "מציל". וכל כך למה? על שום שסדיגורה עיר קרובה לגבול היא בין ממלכת הצאר הרשע ובין ממלכת הקיר"ה, אוסטרו-הונגריה. והנמלטים מתחת שלטון הצאר שהיו בורחים לסדיגורה, יודעים היו תמיד את הכתובת: ביתו של הרב רבי קלמן לייב שהיה מכניסם לביתו ומחביאם מעינא בישא של משמרות הגבול. על שם מעשיו אלו קראוהו לרבי קלמן לייב "ראטער", מציל, וכינוי זה הוא שהפך להיות שם משפחתו שלו ושל זרעו אחריו.

כשנמלט הקדוש מרוז'ין מרוסיה והגיע להתיישב בסדיגורה, הטיל הרבי מקוסוב, מחותנו של הריז'ינאי על חסידו רבי קלמן לייב לדאוג לכל מחסורו ולעשות כל שלא ידו להנעים לקדוש מריז'ין את שבתו בסדיגורה. עשה כמובן כדבריו ונעשה לאחד ממקורביו, וזרעו אחריו כבר הסתופף בצל חצרות ריז'ין. ומה נפלא היה עת נישא רבי ליפא, נכדו של רבי אהרן דער שוואגער ממברחי הקדוש מריז'ין, עם נינתו של רבי קלמן לייב דער ראטער, שקיבל את פני הצדיק הנמלט!

משנישא רבי ליפא עבר לקולומייא, עיר מגורי חותנו. לפרנסתו פתח - כנראה בהשראת בית חותנו שהחזיק בתי משרפות ליי"ש ומשקאות חריפים אחרים - בית מסחר ליינות. סוחר מוכשר היה אבל הרבה יותר מכך, רב חסד שלבו לא יכול לעמוד בפני צרותיו של הזולת. הוא מעולם לא ראה יהודי הנצרך לצדקה מבלי שיזכהו ממתנת ידו, גם בשעה שנזקק היה בעצמו. בערבי פסחים עמד וחילק חינם אין כסף שני בקבוקי יין אדום לצורך ארבעה כוסות לכל דורש מנזקקי קולומייא!

חברת "דובבי שפתי ישנים"

אבל נשמתו של ר' ליפא לא היתה נשמה של סוחר יינות. איש הספר היה וזה מה שמילא את אישיותו כולה. ההזדמנות למצוא עיסוק מכניס במקצוע אשר אהבה נפשו, לא אחרה. בשנה ההיא, תרנ"ט, יסד הגה"ח רבי דוד פרנקל זצ"ל רבה של הוסיאטין את חברת "דובבי שפתי ישנים" להוצאה לאור של כתבי יד עתיקים. רבי דוד פרנקל גיס לר' ליפא היה, חתן אביו רבי יהודה שווגר. אף הוא בעל זכרון פינומינלי וגאון ידען בעל שם.

בקול קורא שהפיץ רבי דוד פרנקל בשם חברת "דובבי שפתי ישנים", סיפר על מטרותיה:

"הן כבר שמענו מרבתינו הגאונים המפורסמים ה' עליהם יחיו, מתלוננים על כנסת ישראל בכלל ועל הוגי התורה בפרט, מדוע בעת כזאת אשר כל עם ועם מדינה ומדינה יבקשו ככסף ויחפרו כמטמונים אחרי שרידי חכמת בני קדם, אנחנו קהילת יעקב אשר לנו ניתנה תורה מורשה ורבתינו הקדמונים ז"ל הניחו אחריהם ברכה כתבי יד המלאים זיו ומפיקים נוגה העומדים לנס ולתפארת בבתי עקד הספרים (ביבליאטקהעקען) בהיכלי מלך ובגנזי השרים, אנחנו יושבים בחיבוק ידים ואין איש שם על לב לשדד אדמתם ולהוציא אורות מאופל ולהפיץ אור עלי קדים. על כן קמנו ונתעודד ויסדנו חבורה "דובבי שפתי ישנים" ברשיון הממשלה..."

א) ותעודתה: להפיץ אור עלי ענני קדרות אשר נוסך עלי האדמה ולהוציא לאור עולם מדי שנה בשנה לפחות חמשים קונטרסים גדולים מכתבי יד וכבר מוכן תחת ידינו עבור שנה הראשונה מערכת אלו הספרים אשר השגנו ההעתיקות או כתבי יד ביגיעה רבה והוצאה מרובה אין כסף נחשב למטרה הנרצה... ועוד ידינו נטויה ברצות ה' דרכנו וחפץ ה' בידינו יצליח להעתיק כתבי יד הגנוזים וכלואים בבתי עקד הספרים אשר ישישו גם חובבי תורתנו. הספרים יודפסו על נייר טוב והגה"ה מדויקת בעצת גדולי הדור ה' עליהם יחיו.

ב. החבורה הנ"ל תייסד בית עקד ספרים עתיקים וחדשים, וכל חבר אשר ידרוש איזה ספר לשאול אליו ינתן לו על זמן קצוב נגד ערבון שוויו כפי אשר יושת מהמפקידים.

ג. החבורה תתמוך ידי עניים לומדי תורה כפי אשר תשיג ידה כמסת הערכת ועד החבורה לחזק ברכיים כושלות וידיים רפות תאמץ".

"דובבי שפתי ישנים" קראה לאנשים להצטרף כחברים לשורותיה, לשלם דמי חבר שנתיים והספרים שיודפסו- יודפסו כפי מנין החברים הרשומים. ו"יען כי לא נרבה מספר הספרים (עקזעמפלארן) אשר נוציא לאור ממספר החברים, ולכן כל איש החפץ להביא ברכה אל ביתו יחיש מעשהו וכל הזריז קודם וזוכה".

אבל מטרת החברה לא היתה רק לגאול כתבי יד מחיבורי הראשונים, כי אם "להוציאם לאור על טהרת הקודש", כדבריהם. ומאי משמע "על טהרת הקודש"? לפי שבימים ההם היתה ידם של המשכילים תקיפה על הוצאתם לאור של גנוזות קדמונים, וכל ספר שנפל לידיהם, רחמנא לשיזבן, היו מוסיפים עליו נופך משלהם ועושים בו כבתוך שלהם. "ובזאת נפלגה חברת דובבי ישנים מהחברות האשכנזיות שקדמו לה" (-חברת מקיצי נרדמים ודומיה שה"ל ספרי קדמונינו עם "ביקורת"...) - כותבים ראשי החברה במאמר שהתפרסם בשנת תרס"ז – "כי תחת אשר "הם" בהוציאם לאור כתב יד עתיק מאיזה גאון וצדיק יוסיפו עליהם "משלהם" כפי העולה על רוחם ויקציעו אותו מבית ומחוץ "בכופר"... הנה חברת דובבי שפתי ישנים שמייסדיה ומנהליה משלומי אמוני ישראל כל שאיפותיהם ומגמותיהם להפיץ רוח התורה והמסורה כאשר ניתנה לנו מאבותינו מורשה...".

ר' ליפא נקרא אל הדגל. גיסו רבי דוד פרנקל קרא לו לבוא ולנהל עמו את החברה, כמו גם לעסוק בעריכה ובהכנת כתבי היד לדפוס. ור' ליפא שכל כולו ספר, שש על המציאה והחל לעסוק במלאכת עריכת הספרים. עם הזמן חיסל את עסקיו בקולומייה ושב לגמרי אל עולם הספרים. חמדת לבבו.

הספר הראשון אותו העלתה "דובבי שפתי ישנים" על מזבח הדפוס נדפס בשנת תרס"א, עדיין לא בהוסיאטין כי אם במונקאטש. היה זה הספר "שו"ת הריב"ש" אשר "י"ל פעם ראשונה עפ"י כתב יד יחיד בעולם אשר באוצר הספרים שבעיר ליידען (האללאנד)... ורבי דוד פרנקל מספר בהקדמתו כי "הספר הזה אשר אנכי נותן לפניכם היום נעתק מן כתב יד אשר באוצר הספרים שבעיר ליידען ע"י גיסי היקר החריף המופלג בתורה מו"ה ליפא שוואגער נ"י מקאלאמייא..."

עד מהרה היתה חברת "דובבי שפתי ישנים" או בשמה השני "שווגר את פרנקל" לשם דבר בכל העולם היהודי! מייסדיה, ובעיקר ר' ליפא, עסקו כל הזמן באיתור ואיסוף כתבי יד עתיקים. ההישגים שלהם היו עצומים. אוסף

נדיר ומיוחד של כתבי יד נאצר תחת ידם ומהם היו מוציאים לאור מעת לעת ספרים יקרי ערך. לצד ההוצאה לאור גם סחרו בכתבי יד ובספרים מדפוסים עתיקים. ובנוסף, כפי שהבטיחו ב"קול קורא" עם ייסוד החברה, ניהלו בהוסיאטין גם ספריה יקרת ערך ובה כעשרים אלף ספרים ובהם נדירים ומיוחדים, וגם בית מסחר לספרים חדשים וישנים.

אוסף הספרים העתיקים שלהם היה נדיר באיכותו ובכמותו. הוא היה בין הספריות היהודיות הגדולות בעולם. בספריה האוניברסיטה העברית נמצאים עד היום קטלוגים של בית המסחר ובית ההוצאה לאור עם הכיתוב "הוסיאטין 1906" (תרס"ו) על לקוחותיהם ואנשי הקשר שלהם נמנו החשובות שבאוניברסיטאות העולם.

במסגרת חיפושיהם הגיע רבי דוד פרנקל לעיירה גור, מקום דירתו של הרבי הקדוש בעל ה"שפת אמת". בנו של ה"שפת אמת", הלא הוא מי שהתפרסם לימים כהאדמו"ר ה"אמרי אמת" חובב ספרים מפורסם היה כידוע, ובקי נפלא בנבכי הביבליוגרפיה היהודית, כיון שבא רבי דוד פרנקל שמה קשר עמו שיחה, התעניין מאוד ב"דובבי שפתי ישנים" והצטרף למייסדים. משנפטר ה"שפת אמת" בתרס"ה וה"אמרי אמת" עלה על כסאו, נעשה הוא ראש ומנהיג ל"דובבי שפתי ישנים", בה ראה כלי מחזיק ברכה להוצאתם לאור של כתבי הראשונים על טהרת הקודש.

אף אותו ציטוט שהבאנו למעלה בדבר ההפרש והחילוק שבין "דובבי שפתי ישנים" וחברות ההוצאה לאור של המשכילים נכתבו על פי פקודת ה"אמרי אמת" ז"ע אשר "כבוד הדרתו חופף על המוסד הנעלה הזה, על פיו יצאו ועל פיו יבואו כל כתבי הקודש לאור עולם... אשר עיניו כיונים על אפיקי מימי הספרות, הוא הראש והראשון לדבר שבקדושה זו..."

באמת אמרו, יותר משעסקו מייסדי החברה בעיסוקם לפרנסתם, עסקו בה מתוך תחושת שליחות עליונה ולא אחת אף מוכנים היו להפסיד ממון רב למען עקרונותיהם.

ר' ליפא עצמו מאושר היה בעיסוקו. כאן חי ופרח וכאן חש כדג במים. רחמנות גדולה היתה עליו אילו זקוק היה להמשיך לסחור ביין... אפס, למרות היותו איש המוח המחשבה והעיון וגם איש המסחר העדין והמורכב בכתבי יד, לא עזבה אותו אותה פשטות חנינית ונעימות חסידית שלו, מאיר פנים היה לכל שואל ודורש ובעל אורך רוח נדיר, ועל כולם: איש חסד ומרבה להיטיב. חוזר היה ר' ליפא ואומר תמיד כי הדבר החשוב ביותר הינו לתת צדקה!

בקשו בני ישראל לישב בשלוה בגלות אירופה, קפצה עליהם רוגזה של מלחמת העולם הראשונה. גליציה כולה היתה לחזית לפי שנתונה היתה בגבול ממלכת הקיר"ה, אוסטרו - הונגריה, וממלכת הצאר, רוסיה ובנותיה. קהילות שלמות חרבו וגלו. ימים קשים עברו על יהודי קולומייא. עוני ומחסור. ר' ליפא לא היה מסוגל לראות זאת. בעיצומם של ימי רעבון אלו כאשר כל פרוטה היתה יקרה מפז עמד והוציא את שארית כספו על קניית מלוא העגלה תפוחי אדמה, ועמד וחילקם לנצרכים. עם גבור הקרבות קמו יהודי קולומייא ברובם וגלו ללינץ. הם חיפשו דובר גרמנית אשר יוציאם ואשר יביאם ומי שנבחר לכך היה ר' שלמה ליבמן, חותנו של ר' ליפא, שמתוך שסוחר גדול היה שולט היה בשפה הגרמנית יפה יפה. משבא לדבר עם השלטונות המקומיים הרשים אותם בהופעתם המכובדת. "אדוני הינו ראש העיר בקולומייא?" שאלוהו. נענה ר' שלמה בחיוב ואז התייחסו לדבריו בהערכה ואכן הצליח למצוא משכן לכל גולי קולומייא.

ר' ליפא לעומת זאת נמלט להונגריה, משם עשה דרכו חזרה לאוסטריה, לעיר הבירה וינה לשם גלו כל אדמו"רי בית רוז'ין ורבו הקדוש מהאוסיאטין בתוכם.

הוסיאטין היתה בקו הגבול ממש. חציה מכאן וחציה מכאן. בסערת המלחמה עלתה כמעט כולה בלהבות. בעשן המערכה היה לאפר האוצר שלא יסולא בפז. הספריה הענקית על שתי רבבות ספריה ועל גנזי כתבי היד

והספרים העתיקים והיקרים של "דובבי שפתי ישנים" - היו למאכולת אש. עמל ויגיעה של שנים עלו בסערת הלהב השמימה.

וינה: מחדש!

כיון שחרב עליו עולמו של רבי ליפא בתוך עולמות הרבה שחרבו במלחמת העולם הראשונה, לא נרתע, עמד והקים עולמו מחדש. הוא החל עוסק כעת רק בסחר כתבי יד וספרים עתיקים. בתקופות מסוימות היו לו שותפים, בעיקר החלק הפיננסי של העסק. אבל מלאכת הסחר עצמו היתה בידיו בלבד.

הגאונות שלו הדהימה את גדולי המקצוענים בתחום. קביעותיו בנוגע לתיארוך, אמיתות ואף מחירי כתבי יד ועתיקות התקבלו ללא עוררין, שלא לדבר על שליטתו במכמני הספרים עצמם. הוא עמד בשורה הראשונה של הביבליוגרפים היהודיים בעולם, ועובדת היותו תלמיד חכם של ממש ולא רק פרופסור לספרים הוסיפה ערך רוחני רב עוצמה למומחיותו הנדירה.

הקשר שבין ר' ליפא לרבי מגור בעל ה"אמרי אמת" לא פסק לעולם ונמשך עד אחרית ימיו של הרבי. מחבב היה הרבי יהודי זה וחשובה היתה לו דעתו בענייני ביבליוגרפיה. באחד מביקוריו של הרבי בוינה נכנס אצלו רבי ליפא. הורה לו הרבי לשבת על הכסא שלפניו ופתח עמו בשיחה. בדרך כלל היה הרבי חסכן עצום במילים ובזמן ותשובותיו ניתנו כהרף עין ובמילים ספורות. אבל כעת, עם ר' ליפא, ישב הרבי ושוחח בענייני תורה וספרים משך שעותיים תמימות (!). רק מי שמכיר את מושגי הזמן של ה"אמרי אמת" שנמדדו ביחידות של חצאי דקות (!) יוכל להעריך את משמעות העניין.

למרחקים!

בשנים ההן, עם התדלדלות מקורות כתבי היד הבלתי מוכרים באירופה וחיפושיו של ר' ליפא אחרי מקורות מחיה וחקר חדשים, נפתח בחייו פרק נוסף מרתק מאין כמוהו.

הוא החל מתחקה אחרי כתבי יד עלומים שהתגלגלו פזורים בארצות המזרח בין ערים ובין כפרים. כתבי יד שעברו מדור לדור בירושה ונמצאו בידיים פרטיות בערים ובכפרים נידחים. בנסיעותיו הגיע לטוניס ומרוקו, ל"יושבי המערות" באפריקה ולתימן ואף לארץ ישראל עוד קודם שהתיישב בה ישיבה של קבע.

סיפורי מסעותיו יכלו למלא כרכים שלמים אלא שהוא כמעט ולא סיפר על כך. לימים בא אצלו סופר החסידות הנודע אליעזר שטיינמן וביקשו לספר לו מזכרונותיו בכדי שיעלם על הכתב. אבל הוא סרב, חשש לביטול תורה. "אם תתן לי זמן מיותר" אמר לשטיינמן, למרות שבטבעו היה "מספר" גדול ונעים לשון. רק בשעה של בין מנחה למערב, בישבו עם חבריו הישישיים בבית הוסיאטין שברחוב ביאליק, מרשה היה לעצמו לספר, אלא שאז לא היה מי שיעלה את זכרונותיו על הכתב...

רק סיפורים שמוסרם בצידם מספר היה לעיתים, כמו הסיפור הבא אותו סיפר לידידו הרה"ח רבי דוד טירהויז ז"ל, מחסידי הוסיאטין.

וכך סיפר:

באחד ממסעיו אל המזרח, לטוניסיה, נדד ר' ליפא ממושכות בכפרי המדבר הלוהטים והחרבים. הוא נדד מכפר לכפר בחיפושיו אחרי כתבי היד. ולא חסך מאמצים ויגיעת גוף ורוח. לאחר השהות ממושכת במדבר שם פניו לשוב חזרה אל עיר הבירה טוניס. בערב שבת הגיע ר' ליפא סוף סוף אל מחוז חפצו והוא עייף ויגע ובידיו שתי מזוודות כבדות. כחו תש מלנשואם והוא תר בעיניו אחר סבל יהודי אך לשווא, הוא לא מצא. הוא ניסה לדבר בעברית ואיש לא הבינו. רק כעבור זמן רב הצביע עובר אורח אחד על אדם שעבר ברחוב ואמר: "הבריאו" (עברי, יהודי) כאומר: גש אליו ודבר עמו בשפתכם. ניגש ר' ליפא אצל אותו יהודי ושאלה בפיו: שמא מכיר מר סבל

יהודי? להפתעתו השיבו האיש כי הגיע לכתובת הנכונה. "זו פרנסתי" אמר לו. נתן ר' ליפא מבטו בלבושיו של האיש ותמיהה גדולה נזדחלה ובאה ללבו. האיש נראה היה לו נקי ומסודר מדי. אחרי הרהור והתלבטות קלה החליט בכל זאת להשליך עליו יתנו. החום הטוניסאי טיפס אותו יום לשיאים, ורבי ליפא ביקש מהיהודי להביא אותו למלון שבו ניתן לישון בלבד. רק אחרי חיפוש רבים מצאו מקום מתאים. כאשר ביקש ר' ליפא לשלם לסבל את שכרו הופתע לשמוע את תשובתו. הלה ענה: "ודאי תזדקק שוב לעזרתי, נתחשבן איפוא בסוף על הכל". "ושמא יודע כבודו היכן ניתן לאכול בשבת?" שאל ר' ליפא. הסבל הודיע לו כי אצלו בבית אפשר לסעוד.

משמע כך נסתפק ר' ליפא אם אכן יוכל לסעוד על שולחנו של זה כיון שלא עמד על טיבו ומי יודע מי הוא ואם אפשר לסמוך על הכשרות שבביתו. ביקש איפוא ר' ליפא מהאיש להובילו אל רב העיר. הרב היה מומחה לספרים עתיקים ובינו לרבי ליפא נקשרה שיחה נעימה ורבת עניין. משסיימו הוסיף רבי ליפא ושאל את הרב: היכן ניתן לסעוד בשבת? להפתעתו השיב לו הרב בניחותא: "יכול כבודו לסמוך על הסבל ולסעוד על שולחנו". הלך רבי ליפא אצל הסבל. כמנהג בעלי בתים חשובים רצה לשלם מראש מחיר הסעודות, אבל האיש פסק את פסוקו שמאמס: נתחשבן בסוף על הכל.

רבי ליפא: תמונת פספורט משחר ימיו

בליל שבת בא הסבל לבית מלונו של רבי ליפא בכדי ללוותו לבית הכנסת, ומשנסתיימה התפילה השימו פעמיהם לביתו. בית הסבל עורר תמיהה מרובה בלבו של האורח. מראהו היה רחוק ממראה בית קלוף טיח כפי שראוי היה שייראה ביתו של סבל. טרקלין מרווח מכוסה שטיחים. וגם שני מטבחים היו בבית, בשרי וחלבי. "קצת מוזר לרכוש בית שכזה ממשכורת של סבל" הרהר ר' ליפא. סעודת השבת בבית הסבל היה עשירה ביותר. אל השולחן הוגשו יין מעשה ידי בעל הבית, פיתות ומטעמי דגים ערבים לחיך שבישלה בעלת הבית. רק בשר לא אכל רבי ליפא בביתו של המארח הנדיב שכן מעולם לא אכל בשר מחוץ לביתו. בבוקר יום השבת שוב ליווה האיש את אורחו מן המלון לתפילה ולביתו, ושוב סעודה כיד המלך, דגים ופירות.

במוצאי שבת הלך רבי ליפא עם הסבל כדי להיפרד מהרב, וגם שאל לזמני האוטובוסים ביום א'. משנפרד מהרב ביקש מהיהודי להתלוות אליו למלון בכדי לסכם את החוב, דמי סבלות ואירוח. בנוסף ביקש ממנו שיקנה עבורו צידה לדרך, פיתות ופירות. והסבל בזמירותיו הקבועות: מחר בבוקר נחשב את כל ההוצאות, כולל הצידה לדרך. הדבר היה מוזר כל כך עד שרבי ליפא חשד בו שהוא רוצה להגדיל את רווחיו.

ביום ראשון בבוקר התייצב הסבל במלון, נטל את המזוודות הכבדות בידיו וליווה את רבי ליפא לתחנת האוטובוס ואף הניח את המטען באוטובוס שהמתין בתחנה לשעת צאתו. כעת הגיע רגע האמת. רבי ליפא עמד מוכן ומזומן לשלם ככל אשר ישית עליו האיש על כל אשר עשה למענו בטוניס מבוא ועד צאתו. ומששאל כמה עליו לשלם, השיבו היהודי בפשטות טבעית: ולא כלום...

התקומם ר' ליפא האצילי בכל מאודו כנגד אמירה זו וזעק: היתכן? לא יקום ולא יהיה! היכן נשמע כזאת? היעשה כזאת בישראל?! אבל מאום לא עזר, האיש עמד על שלו ורק הוסיף ואמר לרבי ליפא: "רק בקשה אחת יש לי מכבודו: אם יפגוש מר יהודי הזקוק להכנסת אורחים, ינהג בו כמו שנהגתי אני בכבודו!"

ר' ליפא עדיין לא עיכל את הדברים ולא היה מוכן להיות אוכל לחם חסד ומשתמש באחרים ללא שכר. והנה ראה מרחוק את ידידו רב העיר, רץ אצלו וקבל בפניו מרות על הסבל המוזר שמסרב לקבל שכר. נצטחק הרב וענה לו: יהודי זה אינו אלא הגביר של הקהילה. שמו אליהו חסיד, הוא חשוך ילדים, ועוסק בקיום מצוות גמילות חסדים, תומך ביתומים ומכניס אורחים. וכיון שידע שלא תחפוץ להנות ממנו סתם כך הפציר בי שלא אגלה לך כל הזמן מי הוא ומה הוא!

ר' ליפא נאחז התרגשות מהמידע המרעיש. רושמה של שבת זו לא פג הימנו כל ימיו והוא את ציוויו של ר' אליהו חסיד שמר בכל לב. עד כמה שהיה בעל צדקה מקדם הוסיף עוד כהנה וכהנה. ועד אחרון ימיו היה ביתו פתוח לרווחה לעניים וכפי שעוד נספר בכתבה הבאה בעזה"י.

מכון "תל אביב של מעלה"

ת.ד. 455 ב"ב

פקס: 03/6180387

דוא"ל: babad10@kavnaki.net